

Цибін С. Г.

“МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА” ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ОСЯГНЕННЯ

Аналізується зміст та обсяг молодіжної політики, способи її реалізації в Україні.

Ключові поняття: особистість, молодь, політика, освіта, наука, культура, громадянське суспільство.

Молодіжна політика є невід’ємним атрибутом сучасного суспільства, що відображає місце та роль у ньому такої соціально-демографічної групи як молодь. При цьому, на думку М. Головатого, з ряду причин і обставин молодіжна політика як соціально-економічний, політичний феномен об’єктивно існує в будь-якому суспільстві. Але у кожній країні, за всіх загальних обставин і характеристик, молодіжна політика, найперше державна, має свої характерні особливості. Це пов’язано з історією, традиціями, культурою даної країни, особливостями її геополітичного розташування, соціальним складом населення тощо.

Поняття “молодіжної політики” в політології є багатозначним та може розглядатися у таких аспектах: 1) як система ідей, теоретичних положень та концепцій про місце та роль молоді в суспільстві; 2) як змістовні лінії практичної політичної діяльності молоді; 3) як така частина загальної політики держави, яка стосується соціалізації молоді, виховання та відтворення трудових ресурсів.

Мета статті – дослідження засобів реалізації молодіжної політики в Україні.

Взагалі, як зазначають автори книги “Соціологія молоді у контексті соціальної роботи”, доросле суспільство “помічає” молодість пізніше, ніж дитинство. Якщо останнє, як пора дозрівання і невинності, фіксується громадською думкою приблизно з XVII століття, то молодість, як самостійний етап, отримує визнання на початку XX століття. “Відкриття” молодості, а отже й розуміння необхідності певної політики по відношенню до молоді, тісно пов’язано з розвитком індустріального суспільства, для якого є характерним феномен “довгого дитинства”. Довге дитинство – феномен індустріальної культури, що полягає у значному розширенні періоду часу, що визначається суспільством як призначений для освоєння молоддю “дорослих” ролей. З ускладненням суспільства, з

розвитком розподілу праці та спеціалізації інституційних форм процес соціалізації виявляється усе більш тривалим, вимагаючи все більших витрат фізичного і соціального часу. Індустріальна епоха створює спеціалізовані установи, орієнтовані саме на підготовку молоді до виконання певних ролевих функцій. Стан дорослості настає пізніше, що фіксується і офіційним визнанням статусу повноліття [12, 6].

Витоки молодіжної політики, на думку О. Балакіревої, можна побачити у державних заходах, що були спрямовані на захист неповнолітніх у сфері праці в XIX столітті, які спочатку не являли собою окремого напрямку політики, проте поступово розширились і переросли у систему зняття конфліктів у суспільстві та систему нагляду над молоддю. Концептуально державна молодіжна політика почала оформлюватися у 1920-ті роки, що привело до формування двох систем: в основу першої було покладено ідеї соціальної педагогіки та правової держави (Німеччина), а друга слугувала інструментом реалізації ідеології правлячої партії (комсомол у Радянському Союзі) [1, 542].

Починаючи з 1950-60-х років поняття “молодіжна політика” поширюється у суспільно-політичній літературі, що пов’язано з актуалізацією молоді як самостійної соціальної сили та її самовизначенням у суспільно-політичному просторі. До 1970-х років молодіжна політика в більшості розвинених країн стає самостійним напрямом державної політики. Це знаходить вираження в прийнятті законів і спеціальних програм, пов’язаних з широкою реалізацією прав молоді у сфері освіти і працевлаштування, вирішенням проблем молодих сімей.

На початок 1990-х років, за даними ООН, в світі налічувалося більше 100 країн, що прийняли спеціальні законодавчі акти з питань розвитку і соціального захисту молоді. Близько 90 країн мають на вищому державному рівні органи і структури, які безпосередньо розробляють та координують державну молодіжну політику [11, 130].

Все це свідчить про актуальність питань молодіжної політики у сучасному світі, що підводить до необхідності вироблення концептуальних уявлень про сутність молодіжної політики. Більшість дослідників розглядають молодіжну політику і як систему ідей, уявлень, концепцій про місце та роль молоді у суспільстві, і як практичну діяльність різноманітних суб’єктів соціальної дії, зокрема, держави та молоді, з приводу вирішення проблем та протиріч, що виникають у взаємовідносинах молоді та суспільства.

Так, І. Ільїнський, розглядаючи суспільну молодіжну політику,

визначає її як систему ідей, поглядів з приводу молоді і її ролі в суспільному розвитку, а також практичних дій різних структур громадянського суспільства, що спрямовані на втілення цих ідей і поглядів в життя з метою досягнення суспільних перспектив, що схвалюються більшістю народу [5, 49]

Є. Бородін визначає молодіжну політику як комплекс теоретичних, концептуальних положень про завдання суспільства, держави, суспільних інститутів щодо соціалізації, підтримки, сприяння соціальному становленню молоді та практична діяльність політичних і суспільних суб'єктів, спрямована на розв'язання проблем молодого покоління в цілому або його окремих категорій [3, 249-250].

Р. Сторожук під терміном “молодіжна політика суспільства” розуміє “чітко та об'єктивно визначену систему ідей, принципів, теоретичних положень стосовно місця, ролі та перспектив молоді в поступальному розвитку суспільства, закріплених у законодавчих, нормативних актах, інших документах (у програмних документах політичних партій, заявах громадських організацій, промовах окремих суспільних лідерів), а також притаманних громадській думці, у першу чергу самої молоді, та діяльність суб'єктів молодіжної політики (якими є різноманітні суспільні інституції, а також сама молодь) щодо втілення найбільш ефективними засобами цих ідей, теоретичних положень у реальність в інтересах самої молоді та суспільства в цілому” [14].

В. Лісовський розглядає молодіжну політику як свого роду “молодіжний зріз” державної (загальнонаціональної), муніципальної (регіональної, районної) соціально-економічної політики. Молодіжна політика, на його думку, “це система заходів із “завоювання”, утримання і підтримки певного соціального (економічного, правового, політичного, етнічного, культурологічного тощо) статусу групи молоді, яка через ті або інші причини виявлялася або може виявитися у перспективі в скрутному, обмеженому становищі в порівнянні з іншими групами (верствами) населення і при цьому лише власними силами не в змозі поліпшити своє становище” [13, 413].

Молодіжна політика включає в себе багато елементів та має складну структуру, чільне місце у якій посідає державна молодіжна політика. Варто підкреслити, що поняття “молодіжна політика” і “державна молодіжна політика” не є тотожними. Якщо, як відзначає В. Барабаш, молодіжна політика є діяльністю усіх суспільних інститутів, у тому числі партій, громадських організацій, інших інститутів громадянського суспільства, з метою соціалізації молодого

покоління, його інтеграції в суспільні процеси, то державна молодіжна політика – це політика, діяльність держави, спрямована на молодь, на підростаюче покоління, це наявність законодавчо закріплених ідей стосовно місця і ролі молоді у поступальному розвитку суспільства, а також системи різноманітних державних заходів, що сприяють реалізації цих ідей. Метою обох цих видів політики є створення необхідних соціально-економічних, політико-правових, організаційних умов і гарантій для соціального становлення, розвитку і вдосконалення як окремої молодої людини, так і всього молодого покоління [2, 413].

На думку А. Скрובה, “державна молодіжна політика – це діяльність держави із вироблення доктрини, концептуальних напрямів молодіжної політики і забезпечення їх цілісною системою соціально-економічних, організаційних заходів з метою створення соціально-правової захищеності (гарантій) молодого покоління, реалізації його права на вільний соціальний розвиток, творчу ініціативу відповідно до корінних інтересів, схильностей, фізичних можливостей і з врахуванням інтересів суспільства, що реформується, його прогресу” [11, 130].

М. Перепелиця, досліджуючи державну молодіжну політику на регіональному рівні, визначає її як “окремий, системний напрям практичної та теоретичної діяльності її суб'єктів, що здійснюється в усіх сферах життєдіяльності молоді, реалізується з урахуванням умов, специфіки й можливостей регіону – реально утверджує і забезпечує декларовані й узаконені найвищими законодавчими органами права і свободи молодої людини, створює необхідні умови для її ефективного соціального становлення, розвитку здібностей, реалізації творчого потенціалу як у власних інтересах, так і конкретного регіону, суспільства в цілому” [10, 6].

Як найбільш типові моделі молодіжної політики виділяються неоконсервативна та соціал-демократична.

Неоконсервативна модель характеризується першочерговою турботою державних органів про соціально незахищені й “неблагополучні” групи молоді. Пріоритетним завданням державної молодіжної політики за такої моделі є задоволення нагальних соціальних потреб молоді. Для неї притаманним є достатньо активне втручання держави у відносини суспільства та молоді. Проте молодь тут є споживачем послуг, а не активним учасником процесу. Типовими представниками такої моделі молодіжної політики є США та Італія.

Соціал-демократична модель характеризується активною взаємодією держави з молодіжними організаціями, окремими

соціальними групами, широким представництвом молоді в державних структурах, що опікуються молодіжною проблематикою. Характерними представниками такої моделі державної молодіжної політики є Швеція, Фінляндія, Німеччина, Португалія, Австрія.

Основою на учасниках молодіжного сектора, способах координації молодіжної політики, молодіжному законодавстві, Р. Сторожук виділяє наступні моделі молодіжної політики у розвинутих країнах Європи: з розвинутим молодіжним сектором, де молодіжну політику безпосередньо сконцентровано в добре визначеному молодіжному секторі, який домінує (Австрія, Люксембург, Ліхтенштейн, Іспанія, Греція, Португалія); з обмеженим молодіжним сектором: молодіжну політику частково передано до спеціалізованого молодіжного сектора, а частково розподілено серед традиційних секторів таких, як освіта, працевлаштування, охорона здоров'я і та ін., що спостерігається в Нідерландах, Франції, Бельгії, Ірландії, Фінляндії, Швеції, Норвегії; без спеціального молодіжного сектора: молодіжну політику розподілено за традиційними секторами без явно вираженого центру (спостерігається у Великобританії, Ісландії, Італії, Данії) [14].

Специфіка молодіжної політики проявляється також через характеристики її суб'єкту та об'єкту. В якості суб'єктів молодіжної політики виступають міжнародні організації, органи державної влади та місцевого самоврядування, політичні партії, громадські організації й об'єднання, профспілки, церква, соціальні інститути у сфері освіти, науки, культури. Крім того розробка та реалізація ефективної молодіжної політики передбачає залучення до цього процесу молоді та молодіжних організацій, які таким чином також стають її важливим суб'єктом.

Розглядаючи суб'єктів соціальної дії – окремих осіб, політичні організації, громадські рухи, державні органи – у контексті молодіжної політики, О. Кулик звертає увагу на протиріччя, що існують між цими суб'єктами. Нерідко кожен із соціальних суб'єктів прагне надати процесам вигідну для нього спрямованість, що суттєво відрізняється від намірів інших суб'єктів. Реально ця суперечність проявляється в політичній боротьбі, в організованих або стихійних виступах тієї чи іншої групи населення, у складнощах управлінської діяльності в різних сферах.

Кожен суб'єкт молодіжної політики визначає її об'єкт з власного наукового, теоретичного, ідеологічного, світоглядного обґрунтування, внаслідок чого, на думку Є. Бородіна, молодіжна політика може

спрямовуватися як на певну вікову соціально-демографічну групу, так і лише на її окремі складові [3, 250].

Найчастіше в якості об'єкту молодіжної політики розглядають власне молодь, а також процеси та відносини у молодіжному середовищі. Так, Н. Метьолкіна під об'єктом державного управління молодіжною політикою розуміє молодих громадян віком від 14 до 35 років, їх об'єднання, а також процеси в молодіжному середовищі, відносини у сфері суспільного життя, пов'язані з молоддю, на які спрямовано направляючі, організуючі та контролюючі дії відповідних суб'єктів. Суб'єкт і об'єкт взаємодіють у процесі управління для досягнення головної мети державної молодіжної політики – створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України.

Виділення молоді в якості центрального компоненту об'єкту молодіжної політики вимагає чіткого визначення поняття “молодь” та критеріїв віднесення людей до цієї соціально-демографічної групи. При цьому доречним є зауваження Ю. Криворучка, згідно з яким молодь як соціальна група – це не лише кількісна сукупність, але частина соціального організму, якій притаманні певні функції. Отже, питання полягає у тому, як постає молодь на тлі соціального цілого, яку роль вона у ньому відіграє? [8, 10].

За визначенням В. Лісовського, “молодь – це покоління людей, які проходять стадію соціалізації, які засвоюють освітні, професійні й культурні функції та готуються суспільством для засвоєння і виконання соціальних ролей дорослого” [12, 41].

На думку І. Ільїнського, молодь в кінці ХХ – на початку ХХІ століть – це соціально-демографічна група суспільства, яка вирізняється на базі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального становища і обумовленими першою і другою соціально-психологічними властивостями, які визначаються рівнем соціально-економічного і культурного розвитку, особливостями соціалізації в цьому суспільстві. Сучасні вікові межі поняття “молодь” лежать в інтервалі від 13–14 років до 29–30 років.

В сучасному світі спостерігаються значні розбіжності у визначенні вікових меж молоді, що пов'язані з різними підходами до молодіжної політики. Організація Об'єднаних Націй визначає верхню межу молоді як 25 років. Європейський Союз розповсюджує свої молодіжні програми як на громадян віком до 25-26 років, так і на тих, хто ще не

досяг 30 років. В Росії верхня межа молодіжного віку становить 30 років, в Україні – 35 років [3, 250].

Важливість і складність проблеми вікових меж молоді відмічається багатьма дослідниками. Так, на думку М. Головатого, питання про вікові межі молоді – це не просто предмет теоретичних наукових суперечок. Зокрема, верхня межа молодіжного віку, при усій своїй умовності, передбачає саме той вік, у якому молода людина стає економічно незалежною, здатною створювати матеріальні та духовні цінності, продовжувати людський рід. А це означає, що усі ці умови мають розглядатися у тісній єдності, взаємозалежності і тим більше без будь-якої ідеалізації.

В. Барабаш відзначає, що в новітні часи проблема визначення вікових меж молоді не лише не спрощується, а навпаки, можна сказати, навіть ускладнюється. Це пов'язане з тим, що, з одного боку, процес акселерації суттєво прискорив фізичне і, зокрема, статеве дозрівання дітей і підлітків, яке традиційно вважається нижньою межею юності. З іншого боку, ускладнення трудової та громадсько-політичної діяльності, у якій бере участь людина, викликає необхідність продовження суспільно необхідного строку підготовки до життя. Сучасна молодь довше навчається в школі і, відповідно, пізніше починає самостійне, трудове життя. Ускладнилися й самі критерії соціальної зрілості. Початок самостійного трудового життя, завершення освіти та отримання стабільної професії, набуття політичних і громадських прав, матеріальна незалежність від батьків, вступ до шлюбу та народження першої дитини – усі ці події, що дають у своїй сукупності людині відчуття дорослості та відповідний соціальний статус, приходять не одночасно. А сама їх послідовність і символічне значення кожного з них не однакові в різних соціальних верствах, у різних країнах [2, 121-122].

Але й межах конкретного суспільства молодь не є однорідною групою, вона диференціюється за багатьма характеристиками. Як відзначає М. Канавець, молодь об'єднують не тільки вікові параметри. Різні її групи, об'єднання, течії, що сформувалися за професійною, національною, територіальною та іншими ознаками мають несхожі інтереси, потреби, а також життєві цілі і завдання, цінності, оцінки [6].

Відмічаючи неоднорідність молоді, Г. Лукс виділяє три складних, зовсім різних за сутністю, але визначених для кожної групи архетипів функціонування молоді та її підходів до вирішення життєвих проблем: пасивна молодь, якій притаманні низький соціальний статус, відчуження від суспільного життя, відсторонене відношення до праці

та її результатів, автономні дії, зростаюча невпевненість у власному бутті, неблагополуччя у сфері моралі, відсутність патріотизму; поміркована молодь, що швидше адаптується, іноді працює сумлінно, не отримуючи при цьому високої оцінки своєї праці, відчуваючи девальвацію отриманих знань, незахищеність інтелектуальної та фізичної праці, а іноді, захопившись майстерністю незаконного збагачення, відходить до кримінального бізнесу; соціально активна молодь, яка втілює у собі сильні особистісні якості, високу соціальну адаптацію, що дозволяє їй стрімко рухатися соціальною драбиною угору, забезпечує успіх за умов незвичайного бачення дійсності, що проявляється у соціальних інноваційних проектах [9, 22-24].

Отже, як об'єкт молодіжної політики молодь має складну структуру, що повинно враховуватися суб'єктами молодіжної політики в процесі її вироблення та реалізації.

Окремої уваги в контексті аналізу об'єкту молодіжної політики заслуговує з'ясування такого важливого поняття, як соціальні молодіжні проблеми. На думку А. Карнаух, соціальні проблеми молоді – це не будь-які суперечності її життєдіяльності, а лише ті, що поглиблюються і свідчать про недостатність існуючих способів їх вирішення, а, отже, призводять до появи дезорганізуючих процесів у системі “суспільство – молодь”. Молодіжні проблеми поділяються на два типи: щодо першого, то йдеться про зростаючі вимоги суспільства до молоді, щодо другого – про особистісні сподівання і прагнення молодих людей та труднощі їх реалізації [7, 64-65].

Як відзначає М. Головатий, сутність проблем молоді, як і молодіжної політики загалом, може бути зрозумілою тільки тоді, коли виявлені основні протиріччя не тільки у середовищі самої молоді, але й ті, що існують між молоддю та іншими соціальними групами у суспільстві, а також між поколіннями. На основі цього і формується механізм, форми і методи розв'язання таких протиріч. Центральним протиріччям, яке покликана розв'язувати державна молодіжна політика, є протиріччя між суб'єктивними планами, інтересами молодих людей і державними, суспільними потребами [4].

Отже, узгодження інтересів молоді та суспільства може також розглядатися як важлива складова об'єкту молодіжної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балакирева Е. А. Ноу-хау в молодежной политике: необходимые преобразования или рискованный эксперимент? / Е. А. Балакирева // Журнал исследований социальной политики. – 2006. – Т.4. – № 4. –

- С. 541-556.
2. *Барабаш В. В.* Молодіжний рух як об'єкт і суб'єкт реалізації молодіжної політики / В. В. Барабаш // Український соціум. – 2004. – № 1. – С. 119-130.
 3. *Бородін Є. І.* Молодіжна політика / Є. І. Бородін // Соціологія політики: Енциклопедичний словник / авт.-упоряд. : В. А. Полторака, О. В. Петрова, А. В. Толстоухова. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2009. – С. 249-250.
 4. *Головатий Н. Ф.* Социология молодежи : курс лекций / Н. Ф. Головатый – К. : МАУП, 1999. – 224 с.
 5. *Ильинский И. М.* О молодежной политике российского политического централизма / И. М. Ильинский. – М. : Социум, 1999. – 102 с.
 6. *Канавець М. В.* Потреби молоді в умовах соціально-економічних і ринкових трансформацій / М. В. Канавець [Електронний ресурс] // Теорія та практика державного управління. – 2009. – № 2/ – Режим доступу до журн.: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2009-2/doc/3/24.pdf>
 7. *Карнаух А.* Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні / А. Карнаух // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4. – С. 63-69
 8. *Криворучко Ю. З.* Ціннісний зміст і принципи структурування молодіжного руху в процесі демократичних перетворень в Україні : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Ю. З. Криворучко. – Львів, 2005. – 20 с.
 9. *Лукс Г. А.* Социальное инновационное проектирование в региональной молодежной политике / Г. А. Лукс. – Самара : Изд-во “Самарский университет”, 2003. – 278 с.
 10. *Перепелиця М. П.* Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / М. П. Перепелиця. – К., 2001. – 19 с.
 11. *Скробов А. П.* О некоторых новых подходах к молодежной политике в условиях реформ / А. П. Скробов // Социально-политический журнал. – 1998. – № 3. – С. 129-140.
 12. Социология молодежи в контексте социальной работы : учеб. пособие / В. Н. Ярская, Л. С. Яковлев, А. Ю. Слепухин и др. – Саратов : Саратов. гос. техн. ун-т, 2004. – 300 с.
 13. Социология молодежи : учебник / ред. В. Т. Лисовский. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 1996. – 458 с.
 14. *Сторожук Р. П.* Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики / Р. П. Сторожук [Електронний ресурс] // Державне будівництво. – 2006. – № 1. – Режим доступу до журн.: nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2006-1/doc/5/07.pdf

Цибин С. Г. “Молодежная политика” как предмет научного постижения.

Анализируется содержание и объем молодежной политики, способы ее реализации в Украин.

Ключевые понятия: личность, молодежь, политика, образование, наука, культура, гражданское общество.

Tsybin S. G. “The Youth policy“ as a subject of the scientific comprehension.
The contents and extent of the youth policy and methods of its realization in Ukraine are analyzed in this article

Keywords: personality, youth policy, education, science, culture, civil society.

Тарасенко В.

БУДОВА ІДЕОЛОГІЇ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ

Аналізуються різні типи ідеологій – лібералізм та неолібералізм, консерватизм, соціал-демократія та ін.

Ключові поняття: ідеологія, суспільні відносини, особистість, культура, духовне життя суспільства.

Проблема виокремлення ідеології в сучасному соціальному процесі пов'язана із складністю розмежування та окреслення специфіки обумовленості ідеології, релігії, соціальної міфології, утопії, соціальної теорії як духовних явищ одного порядку. Вирішення постає у площині умовного дослідницького розмежування ідеологічності як атрибуту суспільної свідомості та ідеології, як конкретно-історичної форми організації інституціонального буття соціуму. Становлення ідеологічності співпадає з історією розвитку суспільства та є співвідносною з міфологічним, релігійним, раціоналістичним способами сприйняття дійсності, виконуючи єдине світоглядно-функціональне навантаження. Ідеологія, як політичне вчення, релігійна доктрина, глобальна стратегія об'єктивується в процесі соціальної аномії, коли традиційна форма раціональності руйнується.

Як форма суспільної свідомості ідеологія виступає самосвідомістю суб'єкта, який усвідомив рівень розвитку соціальної системи, своє місце в ній і прагне її або змінити, або зміцнити. В даному випадку ідеологія виступає динамічною системою, яка соціалізує і структурує принципово нові соціальні світи, перетворюючись на “традиційне”, “буденне”, “здоровий глузд” та стаючи матеріалом соціокультурного відтворення суспільства.

Ідеологія має складну будову та включає ідеали, цінності,